

Концептуальні положення діяльнісного навчання за технологією «Школа 2000...» Л.Г.Петерсон

Основне завдання сучасної освіти - не просто озброїти випускника фіксованим набором знань, а сформувати у нього вміння і бажання вчитися все життя. Конструктивно виконати дане завдання освіти допомагає особистісно-діяльнісний метод навчання.

Концепцію "вчення через діяльність" запропонував американський вчений Д.Дьюї - основні принципи його системи: врахування інтересів учнів; вчення через навчання думки і дії; пізнання і знання - наслідок подолання труднощів; вільна творча робота і співпраця.

Основи особистісно-діяльнісного підходу були закладені в психології працями Л.С.Виготського, О.М.Леонтьєва, С.Л.Рубінштейна, Б.Г.Ананьєва, де особистість розглядалася як суб'єкт діяльності, яка сама, формуючись в діяльності та спілкуванні з іншими людьми, визначає характер цієї діяльності і спілкування.

Одним з ведучих сучасних науковців, які підтримали і розвинули систему роботи щодо використання технології особистісно-діяльнісного підходу в навчанні, є **Людмила Георгіївна Петерсон** (род. 25 червня 1950) — російський педагог-методист, доктор педагогічних наук, професор; директор Центру системно-діяльнісної педагогіки «Школа 2000...» Академії підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки працівників освіти.

Головне в діяльнісному методі - це самодіяльність, діяльність самих учнів. Потрапляючи в проблемну ситуацію, школярі самі шукають з неї вихід. Функція вчителя носить лише направляючий і корегуючий характер. Учень повинен довести право існування своєї гіпотези, відстояти свою точку зору.

Використання діяльнісного підходу до навчання створює необхідні умови для розвитку вмінь учнів самостійно мислити, орієнтуватися в новій ситуації, знаходити власні підходи до вирішення проблем. В результаті використання проблемно - діалогічного методу в навчальному процесі підвищується емоційний відгук учнів на процес пізнання, мотивація навчальної діяльності, інтерес до оволодіння новими знаннями, вміннями та їх практичного застосування. Все це сприяє розвитку творчих здібностей школярів, усної мови, вміння формулювати і висловлювати свою точку зору, активізує мислення.

Реалізація технології діяльнісного методу в практичному викладанні забезпечується наступною системою дидактичних принципів:

- **принцип діяльності** полягає в тому, що учень, отримуючи знання не в готовому вигляді а, добуваючи їх сам, усвідомлює при цьому зміст і форми своєї навчальної діяльності, розуміє і приймає систему її норм, активно бере участь в їх удосконаленні, що сприяє активному успішному формуванню його загальнокультурних і діяльнісних здібностей;
- **принцип безперервності** означає наступність між всіма ступенями і етапами навчання на рівні технології, змісту і методик з урахуванням вікових психологічних особливостей розвитку учнів;
- **принцип цілісності** передбачає формування учнями узагальненого системного уявлення про світ;
- **принцип мінімаксу** полягає в наступному: школа повинна запропонувати учневі можливість освоєння змісту освіти на максимальному для нього рівні і

забезпечити при цьому його засвоєння на рівні соціально безпечного мінімуму (державного стандарту знань);

- **принцип психологічної комфортності** припускає зняття всіх стрессоутворюючих факторів навчального процесу, створення на уроках доброзичливої атмосфери, орієнтованої на реалізацію ідей педагогіки співробітництва, розвиток діалогових форм спілкування;
- **принцип варіативності** передбачає формування учнями здібностей до систематичного перебору варіантів та адекватному прийняттю рішень в ситуаціях вибору;
- **принцип творчості** означає максимальну орієнтацію на творче начало в освітньому процесі, набуття учнями власного досвіду творчої діяльності.

Для реалізації діяльнісного методу існує певний алгоритм **організації навчального процесу**:

- а) створення в просторі діяльності учня значущою для нього проблемною ситуацією;
- б) наповнення проблемної ситуації суперечливістю в стані досліджуваного об'єкту і створення умови для усвідомлення цього протиріччя учнем як проблеми;
- в) формулювання завдання продуктивного (або творчого) типу, що впливає з усвідомленою учнем проблеми.

Приоритетні **методи** навчання при діяльнісному підході:

- а) проблемного викладу;
- б) частково-пошуковий;
- в) дослідницький.

Оптимальні **форми організації навчального простору**:

- а) парна взаємодія;
- б) мікрогрупова взаємодія;
- в) бригадна (групова) взаємодія;
- г) міжгрупова взаємодія.

Орієнтовні **типи уроків** (за Г.Г.Щедровицьким і О.С.Анисимовим):

- а) уроки відкриття нових знань;
- б) уроки рефлексії;
- в) уроки-тренінги;
- г) уроки контролю.

Структура урока введення нового знання по технологія діяльнісного метода программы «Школа 2000... (Л. Г. Петерсон):

- 1. Мотивація до навчальної діяльності (організаційний момент)** – організація позитивного самовизначення учня до діяльності на уроці, а саме:
 - створення умов для виникнення внутрішньої потреби включення в діяльність («хочу»)
 - виділення змістовної області («можу»).
- 2. Актуалізація знань й фіксація утруднень в діяльності** - підготовка мислення учнів до проектувальної діяльності:
 - актуалізація знань, вмінь та навичок, достатніх до побудови нового способу дій;
 - тренування відповідних операцій мислення;

- створення утруднень в індивідуальній діяльності учнів, яке фіксується ними самими.

3. Постановка навчальної задачі - учні співвідносять свої дії зі способом дій, що використовується (алгоритмом, поняттям тощо) й на цій основі виявляють та фіксують у зовнішній мові причину утруднень; вчитель організує комунікативну діяльність учнів по дослідженню проблемної ситуації, що виникла, у формі евристичної бесіди. Завершення етапу пов'язано з постановкою мети і формулювання (або уточненням) теми уроку.

4. Побудова проекту виходу із утруднення («відкриття» учнями нового знання) – учням пропонується вибір методу вирішення проблемної ситуації й на підставі обраного методу висунення та перевірка ними гіпотез.

Учитель організує колективну діяльність учнів у формі мозкового штурму. Після побудови й обґрунтування нового способу дій він фіксується в зовнішній мові.

5. Первинне закріплення в зовнішній мові - учні у формі комунікативної взаємодії вирішують типові завдання новим способом дій з промовлянням встановленого алгоритму в зовнішній мові.

6. Самостійна робота із самоперевіркою по еталону – використання індивідуальної форми роботи (учні самостійно виконують завдання із застосуванням нового способу дій, здійснюють самоперевірку, покроково порівнюючи з еталоном й самі оцінюють її). Емоційна спрямованість етапу забезпечується створенням ситуації успіху, що сприяє включенню учнів в подальшу пізнавальну діяльність.

7. Включення в систему знань й повторення - при необхідності виконуються завдання на тренування раніше вивчених алгоритмів та підготовку введення нового знання на наступних уроках.

8. Рефлексія діяльності (підсумок уроку):

- самооцінювання діяльності на уроці;
- фіксація ступеня відповідності мети та результатів діяльності;
- визначення мети наступної діяльності.

Специфіка діяльнісного підходу у вихованні та навчанні полягає в переважній орієнтації його на надання допомоги вихованцю у становленні його як суб'єкта своєї життєдіяльності.

Специфічними **принципами діяльнісного підходу** є наступні:

- принцип суб'єктивності виховання;
- принцип обліку провідних видів діяльності та законів їх зміни;
- принцип обліку сенситивних періодів розвитку (сенситивність - емоційна чутливість; змінюється на кожному віковому періоді);
- принцип трансформації (зміни);
- принцип подолання зони наближається розвитку і організація в ній спільної діяльності дітей і дорослих;
- принцип збагачення, підсилення, поглиблення дитячого розвитку;
- принцип проектування, конструювання і створення проблемної ситуації;
- принцип обов'язкової результативності кожного виду діяльності;
- принцип високої вмотивованості будь-яких видів діяльності;
- принцип обов'язкової рефлексивності будь-якої діяльності;

- принцип морального збагачення;
- принцип співробітництва при організації та управлінні різними видами діяльності.

Анкетування щодо технології діяльнісного методу «Школа 2000...» за Л.Г. Петерсен

1. Концепцію «Вчення через діяльність» запропонував:
 - а) Д.Дьюї;
 - б) Л.С. Виготський;
 - в) Л.Г. Петерсон;
 - г) В. Сухомлинський.
2. Основи особистісно-діяльнісного підходу були закладені в психології працями:
 - а) Д.Дьюї;
 - б) Л.С. Виготського;
 - в) Л.Г. Петерсон;
 - г) В. Сухомлинського.
3. Ведучий сучасний науковець, який підтримав і розвинув систему роботи щодо використання технології особистісно-діяльнісного підходу в навчанні:
 - а) Д.Дьюї;
 - б) Л.С. Виготський;
 - в) Л.Г. Петерсон;
 - г) С.Л. Рубінштейн.
4. Для технології діяльнісного методу характерно:
 - а) створення умов для виникнення внутрішньої потреби включення в діяльність («хочу»);
 - б) виділення змістовної області («можу»);
 - в) схема «почув - запам'ятав - переказав»;
 - г) схема «пізнав (шляхом пошуку разом з учителем і однокласниками) - осмислив - сказав - запам'ятав».
5. Учень, отримуючи знання не в готовому вигляді а, добуваючи їх сам, усвідомлює при цьому зміст і форми своєї навчальної діяльності, розуміє і приймає систему її норм:
 - а) принцип безперервності;
 - б) принцип мінімаксу;
 - в) принцип психологічної комфортності;
 - г) принцип діяльності.
6. Наступність між всіма ступенями і етапами навчання на рівні технології, змісту і методик з урахуванням вікових психологічних особливостей розвитку учнів:
 - а) принцип безперервності;
 - б) принцип мінімаксу;
 - в) принцип психологічної комфортності;
 - г) принцип діяльності.

7. Школа повинна запропонувати учневі можливість освоєння змісту освіти на максимальному для нього рівні і забезпечити при цьому його засвоєння на рівні соціально безпечного мінімуму (державного стандарту знань):
- а) принцип безперервності;
 - б) принцип мінімаксу;
 - в) принцип психологічної комфортності;
 - г) принцип діяльності.
8. Зняття всіх стрессоутворюючих факторів навчального процесу, створення на уроках доброзичливої атмосфери, орієнтованої на реалізацію ідей педагогіки співробітництва, розвиток діалогових форм спілкування:
- а) принцип безперервності;
 - б) принцип мінімаксу;
 - в) принцип психологічної комфортності;
 - г) принцип діяльності.
9. Формування учнями здібностей до систематичного перебору варіантів та адекватному прийняттю рішень в ситуаціях вибору:
- а) принцип безперервності;
 - б) принцип мінімаксу;
 - в) принцип варіативності;
 - г) принцип діяльності.
10. Які ще дидактичні принципи реалізують технологію діяльнісного методу в практичному викладанні:
- а) принцип цілісності;
 - б) принцип суб'єктивізму;
 - в) принцип творчості;
 - г) принцип рефлексивності.
11. Пріоритетні методи навчання при діяльнісному підході:
- а) проблемного викладу;
 - б) частково-пошуковий;
 - в) дослідницький;
 - г) пояснювально-ілюстративний.
12. Учні мусять здійснювати такі логічні операції як аналіз, узагальнення, обґрунтування, порівняння при використанні вчителем методу:
- а) проблемного викладу;
 - б) репродуктивного;
 - в) спостереження;
 - г) пояснювально-ілюстративного.
13. Учні під керівництвом учителя самостійно розмірковують, розв'язують проблемні ситуації, аналізують, порівнюють, узагальнюють при використанні вчителем методу:
- а) частково-пошукового;
 - б) евристична бесіда;
 - в) опис;
 - г) пояснювально-ілюстративний.
14. Творче застосування знань, оволодіння методами наукового пізнання, формування досвіду самостійного наукового пошуку характерне для метода діяльнісного навчання:
- а) лекція;

- б) спостереження;
- в) дослідницького;
- г) пояснювально-ілюстративного.

15. Оптимальні форми організації пізнавальної діяльності учнів при діяльнісному навчанні:

- а) парна взаємодія;
- б) мікрогрупова взаємодія;
- в) бригадна (групова) взаємодія;
- г) міжгрупова взаємодія;
- д) самостійна робота.

16. Орієнтовні типи уроків при діяльнісному навчанні:

- а) уроки відкриття нових знань;
- б) уроки рефлексії;
- в) уроки-тренінги;
- г) уроки контролю;
- д) уроки узагальнення.

17. Головна мета якого уроку не в тому, щоб учень отримав зафіксований результат, а в тому, щоб він вибудував змістовий ланцюжок, порівняв способи і методи, які застосовував, із методами і способами однокласників:

- а) уроки відкриття нових знань;
- б) уроки рефлексії;
- в) уроки-тренінги;
- г) уроки контролю;
- д) уроки узагальнення.

18. Головна мета якого уроку в тому, щоб вмотивувати учня працювати якісно, осмислюючи мету та завдання діяльності, що приводить до її цілеспрямованості:

- а) уроки відкриття нових знань;
- б) уроки рефлексії;
- в) уроки-тренінги;
- г) уроки контролю;
- д) уроки узагальнення.

19. Побудова проекту виходу із проблемної ситуації – головна мета уроку:

- а) уроки відкриття нових знань;
- б) уроки рефлексії;
- в) уроки-тренінги;
- г) уроки контролю;
- д) уроки узагальнення.

20. Учні самостійно виконують завдання із застосуванням нового способу дій, здійснюють самоперевірку, покроково порівнюючи з еталоном й самі оцінюють її – на уроці:

- а) уроки відкриття нових знань;
- б) уроки рефлексії;
- в) уроки-тренінги;
- г) уроки контролю;
- д) уроки узагальнення.

Кількість балів	Рівень обізнаності	Рекомендації
31-29	високий	
28-21	достатній	
20-12	середній	
11-1	низький	